

agreement on international liability for the injurious consequences of acts not prohibited by international law.

Литература

1. *Международное право. Учебник для вузов / Отв. ред. проф. Г.В. Игнатенко и проф. О.И. Тиунов. – 3-е изд., перераб. и доп. – М. : Норма, 2005. – 624 с.*

2. *Международное право. В 2-х книгах / Я. Броунли ; Под ред. : Г.И. Тункин ; Пер. : С.Н. Андрианов. – М. : Прогресс, 1977. – Кн. 2. – 507 с.*

3. *Barboza J. The Environment, Risk and Liability in International Law / J.Barboza. – Leiden. – Boston : Martinus Nijhoff Publishers, 2011. – 204 p.*

4. *Савельева Л.В. Проблема объективной ответственности в международном праве : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.10 / Л.В. Савельева. – Москва, 1996. – 180 с.*

5. *Міжнародне право : Підручник / Л.Д. Тимченко, В.П. Кононенко. – К. : Знання, 2012. – 631 с.*

6. *Міжнародне публічне право : Підручник. – 2-ге вид. / За ред. В.М. Репецького. – К., 2012. – 437 с.*

7. *Jabbari-Gharabagh M. Type of State Responsibility for Environmental Matters in International Law / M.Jabbari-Gharabagh // Revue Juridique Thūmis. – 1999. – Vol. 33. – P. 59–121.*

8. *Сидорова Т.Ю. Ответственность в международном атомном и международном космическом праве : дисс. ... канд. юрид. наук : 12.00.10 / Т.Ю. Сидорова. – СПб. : Санкт-Петербургский государственный университет, 2004. – 171 с.*

9. *Лукашук И.И. Право международной ответственности / И.И. Лукашук. – М. : Волтерс Клувер, 2004. – 405 с.*

10. *Commentaries to the draft articles on Responsibility of States for internationally wrongful acts adopted by the International Law Commission at its fifty-third session (2001) // Yearbook of the International Law Commission. – 2001. – vol. II, Part Two. Report of the Commission to the General Assembly on the work of its fifty-third session. – P. 31–143.*

11. *Международное право : Учебник / Отв. ред. : Ю.М. Колосов, В.И. Кузнецов. – М. : Междунар. отношения, 1996. – 608 с.*

УДК 347.9-055.2(73)

Н. Аніщук,

доктор юридичних наук, професор, професор кафедри історії держави і права
Національного університету «Одеська юридична академія»

РЕАЛІЗАЦІЯ ЖІНКАМИ ПРОФЕСІЇ АДВОКАТА В США: ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ

Актуальність теми полягає у тому, що на початку ХХІ ст. триває процес фемінізації адвокатури. У світі збільшується коло країн, в яких жінки домінують в адвокатурі. Не виключенням цього є й Україна, в якій жінки представляють значну частину адвокатського корпусу – біля 70% [1, с. 32].

Оскільки Сполучені Штати Америки стали першою в світі країною, в якій жінки були допущені до участі адвокатури, та й сьогодні докладають багато

зусиль на шляху залучення жінок до цього виду юридичної діяльності, обрана тема є актуальною для України, яка обрала шлях на побудову паритетної демократії. Ознайомлення із позитивним американським досвідом щодо забезпечення гендерної рівності в адвокатурі, як уявляється, зможе допомогти удосконалити вітчизняне чинне законодавство у цьому напрямку.

Обрана тема є недостатньо дослідженою у юриспруденції. Окремі її аспекти досліджувалися у працях Жу-

ковської А., Міжуєва П., Матковського І., Правдюк Д. та ін.

Метою даної статті є висвітлення проблеми реалізації жінками професії адвоката в США в історії та сучасності.

Взагалі історія США – історія боротьби жінок за право займатися справами, які, як правило, входили у «чоловічу» сферу компетенції. Наприклад, ця країна прославилася першою у світі жінкою-лікарем, що отримала диплом доктора, Елізабет Блеквел (1849), першою у світі жінкою, що очолила вищий навчальний заклад (Інститут Еванстон), Френсіс Віллард (1871), першою у світі жінкою із дипломом конструктора Луїс Бетюн (1881) та ін. Не виключенням є й юридична діяльність.

Феміністичний рух значною мірою вплинув на те, що жінки добилися отримання права на здобуття вищої юридичної освіти та до юридичної практики. В США жінки здобули право на отримання вищої юридичної освіти у другій половині XIX ст. Першими штатами, в яких допустили жінок до ВУЗів, стали: Юта – 1850 р., Айова – 1860 р., Канзас – 1866 р., Вісконсін – 1868 р., Мінесота – 1869, Каліфорнія і Міссурі – 1870 р., Огайо, Іллінойс і Небраска – 1871 р., а потім пішли слідом інші штати.

Оскільки кожний штат користується у багатьох відносинах повною самостійністю, жінкам приходилося добиватися права адвокатської практики у кожному штаті Америки. Першим штатом Америки, в якому жінка стала адвокатом, став штат Айова. Це сталося в 1869 р., коли 23-річну *Арабеллу Менсфілд* (Arabella Mansfield) (1846-1911), випускницю Уесліанського університету в Айові (Iowa Wesleyan University), уперше за всю історію США було допущено до юридичної практики в штаті Айова. Незважаючи на діючий тоді закон, що обмежував претендентів на заняття юриспруденцією лише білими чоловіками віком старше 21 року, в 1869 р. їй було дозволено скласти іспит, який Арабелла Менсфілд склала успішно. Її прийняли до адвокатської колегії. Це був перший такого роду

випадок у світі в цілому, й в Америці зокрема.

Ця подія вплинула на те, що вже в цьому ж році Верховний суд штату Айова дозволив жінкам бути адвокатами та займатися юридичною практикою. Штат Айова вніс поправки у свої закони й був першим штатом США, який дозволив жінкам займатися юридичною практикою.

Згідно з архівними даними, створивши прецедент, Арабелла Менсфілд ніколи не займалася юридичною практикою, зосередивши свої зусилля на викладацькій діяльності в Уесліанському університеті в Айові. В 1893 р. вона стала членом Національної Ліги жінок-юристів. Приймала активну участь у русі за надання жінкам виборчого права. В 1980 р. ім'я Арабелли Менсфілд було внесено в Жіночий Зал слави штату Айова. В 2002 р. була заснована премія імені Арабелли Менсфілд для нагороди видатних жінок-юристів штату Айова.

Цікаво, що того ж 1869 р., *Майра Брадуел* (Mira Bradwell) (1831-1894) зі штату Іллінойс, яка склала кваліфікаційний іспит на адвоката, не була допущена до юридичної практики. Вона звернулася із подібним клопотанням у Верховний Суд штату Іллінойс і отримала мотивовану відмову, в якій, зокрема, читаємо наступне: «Всіма приймається за аксіому, що Бог призначив обидвом статям особливі заняття, і що тільки чоловіку слід видавати, коментувати і застосовувати закони. Погодившись допустити до адвокатури пані Брадуел, ми подібним рішенням начебто підтвердимо своїм суддівським авторитетом, що такий вчинок згоден із духом нашого законодавства, і що жінка вправі займати усякі цивільні посади, як-то суддів, губернаторів, шерифів та ін. Однак вже в 1872 р. в Іллінойсі вийшов закон, згідно якому «нікому не має бути відмовлено в зайнятті будь-якої посади (окрім військової служби) лише на підставі статі претендента», цим самим було розв'язано питання про допущення жінок до зайняття адвокатурою.

Подібні факти відбулися й в інших штатах: часто суддівська корпорація виявлялася більш консервативною, аніж народна маса, вплив якої і виявлявся у виданні законів, подібних тому, який вийшов в 1872 р. в Іллінойсі [2, с. 284].

Роком пізніше, в 1870 р. *Ада Кеплі (Ada Kepley) (1847-1925)* отримала диплом юриста. З часом вона стала однією із засновниць руху суфражисток, які виступали за надання жінкам виборчих прав.

Сполучені Штати Америки також прославилися тим, що в них з'явилася перша у світі жінка-адвокат негроїдної раси. Нею стала афроамериканка *Шарлотта Рей (Sharlotta Rey) (1850-1911)*. В 1872 р. – закінчила Університет Говарда (Howard Univesity) в Вашингтоні. Вона також є першою жінкою, яку допустили до юридичної практики у Верховному Суді округу Колумбія.

Белва Енн Локвуд (Belva Ann Lockwood) (1830-1917) стала першою американською жінкою-адвокатом, що виступила у Верховному Суді США. Це сталося в 1879 р. За декілька років до цього судді відмовили їй в цьому праві, і лише прийнятий парламентом закон скасував цю ситуацію. Її біографія як юриста починається із 1870 р., коли Белва вперше зробила спробу поступити до Колумбійської школи права (Columbian Law School). Проте, їй відмовили, вважаючи, що Локвуд буде відволікати студентів чоловічої статі. Белва подала позов до Школи права Національного Університету (National University Law School) – й змогла поступити. Вже к травню 1873 р. Локвуд успішно впоралася з усіма завданнями, проте видати їй диплом університет відмовився. Без диплому Белва не могла практикувати. Отримати диплом їй вдалося лише після написання листа самому Президенту США Уліссу Гранту (Ulysses S. Grant).

Практикувати Локвуд дозволили – проте й не зразу; ряд чоловіків-юристів відносилися до неї з явним нехтуванням. З подібною реакцією Белва боролася все життя. Незважаючи на усі

перепони, Локвуд почала займатися правовою діяльністю – й навіть змогла виграти декілька справ. Незабаром навіть самі завзяті її противники були вимушені визнати, що юрист із Белви вийшов у вищому ступені професійний [3]. Прославилася Белва Локвуд також як активна учасниця суфражизму. Виступала із лекціями про права жінок, активно приймала участь в діяльності феміністських організацій, лобіювала права заміжніх жінок та рівноправ'я в опіці дітей, законодавство про рівні права в нових штатах США Оклахоми, Аризони, Нью-Мексико.

Белва Локвуд стала першою жінкою в історії США (за іншими даними, другою – в деяких джерелах пальма першості надається Вікторії Вудхалл (Victoria Woodhull), що балотувалася на пост Президента США. В перший раз на виборах Локвуд прийняла участь в 1884 р., у другий – в 1888 р. Вона висувалася кандидатом на президентських виборах від невеликої каліфорнійської партії, Національної партії рівності.

На початку ХХ ст. в Америці в 34 штатах жінки були допущені до адвокатури. По цензу (перепису) 1890 р. в Сполучених Штатах Америки нараховувалося більш 200 жінок-адвокатів. Ця кількість значно зросла на початку ХХ ст. За даними на 1900 р. в США жінок-адвокатів було 1010.

В Сполучених Штатах Америки – батьківщині «жіночої адвокатури» із кожним роком зростає кількість жінок-адвокатів. Якщо в 1950 р. частка представництва жінок в адвокатурі складала 3,5% від усіх адвокатів, то в 1997 р. жінки вже склали п'яту частину всіх адвокатів [4].

В 2006 р. в США жінки склали більш третини від числа адвокатів, однак вони займали лише 5% партнерів в юридичних фірмах [5]. В 2013 р. в США загальна кількість адвокатів становила приблизно 572 тис. Із них чоловіків – 66%, жінок – 34% [6].

Сьогодні адвокатура приваблює різне коло жінок. Позитивним є й те, що

сьогодні в деяких зарубіжних країнах жінки-інваліди також прагнуть реалізувати себе в юридичній професії, зокрема в адвокатурі. Так, американка *Клаудія Гордон (Claudia L. Gordon)* – перша в історії глуха жінка-афроамериканка, яка стала адвокатом. Вона є керівником адвокатських практик в декількох великих організаціях, що займаються проблемами інвалідів та малозабезпечених людей; член колегії адвокатів штату Меріленд; володар багатьох почесних звань; віце-президент Національної асоціації адвокатів для глухих темношкірих (*National Black Deaf Advocates*); консультант із питань формування політики в Управлінні громадянських прав і громадянських свобод Міністерства внутрішньої безпеки. Вони приділяє особливу увагу проблемі надання екстренної допомоги інвалідам. В 2010 р. Клаудія стала «Глухою людиною року» на погляд журналу «DeafLife».

Серед найзаможніших та успішних адвокатів світу слід назвати американку *Глорію Оллред* (народилася в 1941 р.), чий капітал оцінюється в 20 млн. доларів. Отримавши вищу юридичну освіту в університеті Лойола в Лос-Анджелесі, Глорія Оллред в 1975 р. була допущеною до юридичної роботи в адміністрації штату Каліфорнія. Вона виграла Президентську премію від національної асоціації жінок адвокатів і Президента за добровільну участь у багатьох юридично спірних ситуаціях. Вона отримувала нагороду із рук Президента США Рональда Рейгана за свою роботу у якості волонтера, за що проголосували позитивно всі її колеги, як за «кращого адвоката Америки» (1986). Пані Оллред є засновником юридичної фірми «Оллред, Мороко і Голдберг». Її юридична фірма працює із різними справами, зокрема, із питаннями щодо дискримінації сексуальних меншин і хворих на СНІД, сексуальними домаганнями і протиправних дій. Протягом 30 років, Глорія Оллред виграла багато численні судові процеси по новаторському правовому захисту інтересів прав

жінок і сексуальних меншин. Активна феміністка пані Оллред в дійсний час діє в якості голови фонду WERLDEF щодо правового захисту жінок [7].

Серед інших успішних зарубіжних жінок-адвокатів із світовим ім'ям можна назвати, наприклад, *Лізу Блам (Lisa Blatt)* – одну із самих відомих жінок адвокатів в США, завдяки виступам у Верховному Суді США. А їх вже близько тридцяти. Такого показника вдалося добитися лише *Беатріс Розенберг*, яка в 50-ті та 60-ті роки активно приймала участь у судових розглядах в суді вищої інстанції США.

Незважаючи на позитивні тенденції щодо фемінізації адвокатури, можна знайти проблеми на цьому шляху. Перша проблема полягає у складностях щодо їх просування по професійній сходінці. Наприклад, жінкам як і раніше набагато складніше добитися успіху в якості адвоката, що представляє клієнта у Верховному Суді США, аніж чоловікам. Причина, на погляд жінок-юристів, не у самій роботі, а в тому, що чоловікам рідко приходится жертвувати своєю кар'єрою заради дітей. Сімейні обставини часто приводять до того, що жінка обирає менш амбіційну кар'єру, аніж виступ у Верховному Суді США. Поки чоловіки та жінки не стануть рівними у розподілі сімейних обов'язків, не можна говорити про кар'єрну рівність.

Той факт, що жінки представляють лише 15% справ, які розглядаються у Верховному Суді, бентежить і самих суддів, яка намагаються змінити ситуацію. Зокрема, на цю проблему звернула увагу суддя Верховного Суду *Рут Бадер Гінсбург (Ruth Bader Ginsburg)*, виступаючи в 2010 р. перед студентами Джорджтаунського університету. Причиною такої нерівності вона вважає недостатню кількість жінок-помічників суддів у Верховному Суді. Адже робота «за кулісами» судочинства, причому робота в безпосередньому контакті із судьями Верховного Суду – крайньо цінний досвід для тих, хто бажає продовжити роботу тут вже в якості

юриста. Зараз ситуація змінюється. З 1990-х рр. кількість жінок-клерків у Верховному Судді досягло однієї треті від загальної кількості, і продовжує зростати. При цьому половину із 12 працюючих зараз у вищій судовій інстанції США жінок-помічників взяли на роботу саме судді-жінки – Соня Сотомайер, Рут Гінсбург та Олена Каган. До речі, самих суддів-жінок у Верховному Суді США зараз більше, ніж будь-коли – троє із дев'яти [8].

Інша, більш серйозна проблема – більш низький рівень заробітної плати у жінок-юристів у порівнянні із чоловіками-юристами. Скажімо, в сфері отримання заробітної плати жінки-адвокати отримують її менше, аніж чоловіки-адвокати. Наприклад, в США за одну і ту ж роботу жінки отримують менше, ніж чоловіки. Так, згідно із звітом Бюро перепису населення США за 2007 р. жінки в юридичній сфері заробили лише приблизно 51% від розміру чоловічих зарплат у даній галузі. Жінки-адвокати заробили в середньому 93.600 USD або приблизно 78% від середнього заробітку чоловіків в 120.400 USD [9]. За іншими даними, за всю кар'єру прибуток жінок буде приблизно на 2 млн. доларів нижче, ніж у чоловіків. Таку статистику привела голова палати представників Американської асоціації юристів Лінда Кляйн [10].

На захист прав жінок-адвокатів спрямована діяльність національних асоціацій жінок-адвокатів. Наприклад, в Америці існує Національна асоціація жінок-адвокатів в США.

З метою захисту прав жінок-адвокатів в США існує рейтинг «50 ідеальних юридичних фірм для жінок-адвокатів» («50 Best Law Firms for Women list»), який щороку готується американським журналом Working Mother і консультативною кампанією Flex-Time Lawyers. Фірми оцінюються по таким параметрам як історія найму посадовців, премії і компенсації, відпустка по догляду за дитиною, гнучкість графіку, а також наявність програм, спрямованих на утримання жінок у штаті кам-

панії та на їх просування по службовій сходах. В число кращих фірм за даними параметрами увійшла міжнародна адвокатська контора Dorsey@Whitney, управляючим партнером якої є Мерієн Д. Шорт. Під її началом працює більше 650 адвокатів в 18 офісах, розташованих у США, Канаді, а також в країнах Азії та Європи.

Заслугує на увагу програма підтримки жінок-юристів в Dorsey@Whitney. Перша така програма була створена ще на початку 1970-х років. Тоді керівництво компанії розробило внутрішні правила, що регулюють надання відпустки по вагітності та догляду за дитиною. В 2004 р. фірма почала розробляти програму, що забезпечує гнучкий графік роботи для молодих батьків – причому, як жінок, так і чоловіків.

Основними її складовими є:

відпустка по догляду за дитиною – адвокати можуть взяти до 6 місяців оплачуваної відпустки, що слідує за народженням або усиновленням дитини. Для порівняння: в інших фірмах відпустка, як правило, складає всього 6 тижнів;

гнучкий графік роботи – у випадку необхідності адвокат може працювати або неповний робочий день, або переносити роботу на вихідні, або взагалі працювати вдома;

субсидії на дітей – в деяких випадках Dorsey@Whitney оплачує вартість дитячого садка (до 20 днів на рік);

підвищення кваліфікації – у фірмі проводяться спецкурси, присвячені мистецтву сумісництва сім'ї та кар'єри [11].

Як уявляється, вищезазначені заходи мають сприяти жінкам створити рівні можливості у професії адвоката на рівні із чоловіками.

Таким чином, в сучасному світі участь в судовому процесі жінки як адвоката нікого не здивує. Між тим, жінкам знадобилося багато століть для того, щоб отримати рівноправ'я з чоловіками, що відкрило їм перспективу реалізувати себе в різних сферах життєдіяльності суспільства, зокрема в

юридичній діяльності, в якій професія адвоката посідає важливе місце. І в цьому великий внесок зробили Сполучені Штати Америки, які стали першою країною у світі, що допустили жінок до адвокатури.

Ключові слова: жінки-адвокати, фемінізація адвокатури, паритетна демократія.

Стаття присвячена висвітленню проблеми реалізації жінками професії адвоката в Сполучених Штатах Америки. Досліджується історична ретроспектива боротьби американських жінок щодо участі в адвокатурі. Аналізується сучасний стан фемінізації адвокатури в американському суспільстві.

Статья посвящена рассмотрению проблемы реализации женщины профессии адвоката в Соединенных Штатах Америки. Исследуется историческая ретроспектива борьбы американских женщин за участие в адвокатуре. Анализируется современное состояние феминизации адвокатуры в американском обществе.

The article devoted the problems that women realize the advocate profession in the United States. Explores historical retrospective of American women struggle for their participation in the advocate profession. The current state of the feminization of the advocate profession in American society.

Література

1. Резолюція Першого Всеукраїнського Конгресу жінок-адвокатів «Жінки-адвокати – до серця кожного» від 02 жовтня 2009 р. // Наша Спілка. – 2009. – №2 (4). – С. 32-33

2. Мижуев П. Женский вопрос и женское движение / П. Мижуев // Мужские ответы на женские вопросы в России. Вторая половина XIX в.- первая треть XX в. Антология. Том II. Отв. ред. и составитель В.Успенская. – Тверь: «Феминист Пресс». – 2005. – С. 243-294.

3. Матковский И. Белва Энн Локвуд / И. Матковский / Электронний ресурс/. – Режим доступу: www.peoples.ru/state/politics/belva-ann-lockwood/.

4. Харрисон С. От домашнего очага к государственному управлению: роли женщины в американском обществе / С. Харрисон / Электронний ресурс/. – Режим доступу: www.infousa.ru/society/kitch.htm.

5. / Электронний ресурс/. – Режим доступу: lenta.ru/news/2006/03/08/woman

6. / Электронний ресурс/. – Режим доступу: russian-bazaar.com/ru/content/2340.htm

7. Правдюк Д. Глория Оллред / Д. Правдюк / Электронний ресурс/. – Режим доступу: www.peoples.ru/state/lawyers/gloria_allred.

8. / Электронний ресурс/. – Режим доступу: pravo.ru/interpravo/practice/view/46995.

9. / Электронний ресурс/. – Режим доступу: fin-lawyer.ru/2008/zarplaty-zhenshhin-yuristov-v-ssha/

10. Электронний ресурс/. – Режим доступу: zakon.ru/discussions/za-zhizn-zhenshinayurist-zarabatyvaet

11. Жуковская А. Женщина в юриспруденции / А. Жуковская / Электронний ресурс/. – Режим доступу: Электронний ресурс: www.legal-business.ru/archive-01-2008/180

